

ры – исходная форма (этимология); сжатая до основных признаков содержания история; современные ассоциации; оценки и т.д.».

Языковая личность старшеклассника рассматривается в исследовании в рамках теории Ю.Н. Караулова, включая ее лингводидактический аспект. В подходе к проблеме прецедентности и исследования прецедентных феноменов разделяется концепция, представленная в работах Д.Б. Гудкова, И.В. Захаренко, В.В. Красных, И.М. Михалевой, Ю.А. Сорокина.

Заключение. *Целью эффективной* работы является выявление фоновых знаний учащихся 11-х классов по прецедентным именам, которые изучаются на уроках русской и белорусской литературы в общеобразовательной школе и имеют в нашем лингвокультурном сообществе статус национально-прецедентных. Для этого надо решить следующие методические задачи: проанализировать определение феномена прецедентности в целом и прецедентного имени в частности в научной литературе; исследовать «опознаваемость» прецедентных имен, изучаемых в 11-х классах общеобразовательной школы, методом эксперимента; выявить структуру и семантику прецедентных имен в восприятии старшеклассников; создать комплекс заданий и упражнений по включению прецедентных имен в формирование сознания школьников старших классов; выявить эффективность разработанного комплекса заданий и упражнений путем контрольного эксперимента.

Список литературы

1. Богданова, Л.И. О двух подходах к тексту как феномену культуры / Л.И. Богданова // Национально-культурный компонент в тексте и в языке. – Мн. : Университетское, 1994.
2. Митрофанова, О.Д. Русский язык и литература в общении народов мира: проблемы функционирования и преподавания / О.Д. Митрофанова и др. – М. : Русский язык, 1990. – 270 с.
3. Николаенко, С.В. Национально-культурное на уроках русского языка (дидактические материалы о Белорусском Поозерье при изучении грамматических тем) : пособие / С.В. Николаенко. – Витебск : Издательство «ВГУ им. П.М. Машерова», 2009. – 88с.
4. Прохоров, Ю.Г. Русское коммуникативное поведение / Ю.Г. Прохоров, И.А. Стернин. – М., 2004.

ПРАБЛЕМЫ АДНАЎЛЕННЯ СІСТЭМЫ АДУКАЦЫІ Ў ЗАХОДНЕБЕЛАРУСКАЙ ВЁСЦЫ Ў ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ

*Н.К. Юргевіч
Віцебск, УА “ВДАВМ”*

У гістарычнай навуцы асабліваю цікавасць выклікае вывучэнне асобных рэгіёнаў. Даволі адметным было развіццё заходніх абласцей Беларусі пасля 1939 г. і Вялікай Айчыннай вайны. Складанасці пасляваеннага аднаўлення Беларусі пераадоляваліся дзякуючы дапамозе з боку іншых рэспублік Савецкага Саюза і ўрада СССР. Дзякуючы не толькі гераізму, але і працоўнаму подзвігу пакалення нашых дзядоў і прадзедаў, краіна змагла аднавіць народную гаспадарку за кароткі час. Сёння ў Рэспубліцы Беларусь значная ўвага ўдзяляецца гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, яе наступствам і ўплыву на жыццё народа ў пасляваенны перыяд. Характэрнай рысай сучаснай дзяржаўнай палітыкі з’яўляецца пастаянная ўвага да развіцця вёскі, рэалізацыя курсу на павышэнне культурнага ўзроўню

сельскага насельніцтва. Таму важна і неабходна ўлічваць станоўчы і адмоўны вопыт у палітыцы дзяржавы ў папярэднія перыяды. У сувязі з гэтым уяўляецца актуальным вывучэнне гісторыі аднаўлення і развіцця сістэмы адукацыі ў заходнебеларускай вёсцы пасля вайны.

Матэрыял і метады. У працэсе працы былі выкарыстаны разнастайныя афіцыйныя дакументы цэнтральных (ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР) і рэспубліканскіх (ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР) партыйных і дзяржаўных органаў, вывучаны статыстычныя зборнікі, пастановы Міністэрства адукацыі БССР, матэрыялы архіваў Рэспублікі Беларусь, якія адносяцца да пасляваеннага перыяду. Даследаванне праводзілася пры дапамозе агульнанавуковых (аналіз, сінтэз, параўнанне, абагульненне) і спецыяльна-гістарычных метадаў (гісторыка-генетычны, гісторыка-параўнальны, гісторыка-тыпалагічны, гісторыка-сістэмны).

Вынікі і іх абмеркаванне. У першыя пасляваенныя гады аднаўленню сістэмы адукацыі ў заходнебеларускай вёсцы садзейнічалі дзяржаўныя асігнаванні, ініцыятыўнае будаўніцтва школ сіламі сельскіх жыхароў, вучняў, настаўнікаў, грамадскасці. Сацыялістычнае спаборніцтва дапамагала выконваць запланаваныя мерапрыемствы па будаўніцтву новых школьных будынкаў, вывядзенню іх з наёмных памяшканняў, уладкаванню прышкольных тэрыторый і інш. [1, арк. 7–9], а па меры калектывізацыі заходніх абласцей значную ролю ў гэтых працэсах адыгралі сродкі калгасаў і саўгасаў. Галоўная роля адводзілася пачатковым школам, бо патрабавалася пасадзіць за школьныя парты шмат дзяцей, якія ў гады Вялікай Айчыннай вайны не маглі вучыцца. У заходнебеларускай вёсцы матэрыяльная база агульнаадукацыйнай школы часткова ўмацоўвалася праз перадачу жылля грамадзян, якія эмігрыравалі ў Польшчу [2, арк. 18, 30]. Пэўныя цяжкасці існавалі з забеспячэннем школ падручнікамі, сшыткамі, дадатковым вучэбным абсталяваннем, паперай [3, арк. 7–9].

У заходніх абласцях, дзе абсалютная большасць насельніцтва была веруючай, вельмі вялікім быў уплыў прадстаўнікоў рэлігійнага культу, што не магло задаволіць ні партыйныя органы, ні органы, якія кіравалі сістэмай адукацыі. Міністэрствам адукацыі БССР, ЦК ЛКСМБ прымаліся пэўныя захады да актывізацыі дзейнасці камсамольскіх і піянерскіх арганізацый, развіцця пазакласнай і пазашкольнай работы з вучнямі, прыцягнення школьнікаў да ўдзелу ў гуртках мастацкай самадзейнасці і спартыўных спаборніцтвах. У першыя пасляваенныя гады стварэнне школьных камсамольскіх і піянерскіх арганізацый ішло даволі маруднымі тэмпамі. У БССР у 1944–1945 гг. на 1800 сярэдніх і сямігадовых школ прыходзілася толькі 717 камсамольскіх арганізацый (камсамольцаў 8 тыс.) [4, арк. 78].

У пасляваенныя гады ў БССР штогод павялічвалася колькасць школ, навучанне ў якіх вялося на беларускай мове, і памяншалася - на мовах нацыянальных меншасцяў. Моўная сітуацыя ў заходнебеларускай вёсцы была асаблівай. Да прыкладу, у 1944 - 1945 гг. у Брэсцкай вобласці меліся 634 школы, з іх былі 581 беларуска-, 36 руска-, 17 украінска-, 10 польскамоўных [3, арк. 3]. Нацыянальныя меншасці, якія пражывалі ў рэспубліцы, падавалі хадаініцтвы з мэтай адкрыцця школ для сваіх дзяцей на роднай мове. У Гродзенскай, Баранавіцкай, Маладзечанскай, Вілейскай, Брэсцкай і Пінскай абласцях моўная сітуацыя ўскладнялася тым, што большасць вучняў не ведала алфавіта рускай мовы, а беларускую мову ў сістэмным выглядзе вывучала ўпершыню [5, арк. 414]. Мелі месцы выпадкі, калі вучні былых польскіх школ не наведвалі савецкія школы. І толькі пасля таго, як з іх бацькамі была праведзена “сур’ёзная тлумачальная праца”, яны вярталіся ў школу. Да пачатку 1950-х гг. усе сельскія

школы былі пераведзены на беларуска- і рускамоўнае навучанне.

Да канца чацвёртай пяцігодкі (1946 - 1950 гг.) быў здзейснены пераход да ўсеагульнай сямігадовай адукацыі ў вёсцы, аднак, прыцягнуць да вучобы ўсіх дзяцей аказалася складана. Так, у Гродзенскай вобласці ў пачатку 1946 – 1947 навучальнага года навучалася 86408 вучняў, а ў канцы – 75889 (адсеў складаў 10519 чалавека) [6, арк. 36]. Дрэнна паўплывала на атрыманне сярэдняй адукацыі (вучоба ў 8-10 класах) увядзенне платнага навучання. І хоць пэўную дапамогу аказвалі дзяржава і школы: дапамагалі матэрыяльна, стваралі фонды усенавуча, выдзялялі бясплатныя сняданкі – закон аб усеагульным абавязковым навучанні ў заходніх абласцях БССР так і не быў вырашаны нават у сярэдзіне 1950-х гг.

Адчувальным быў недахоп і нізкі ўзровень настаўніцкіх кадраў. Для замацавання педагагічных кадраў Міністэрства адукацыі БССР прыняло шэраг адміністрацыйных рашэнняў, найбольш значным з якіх быў перавод настаўнікаў з усходніх абласцей у заходнія, забарона настаўнікам, асабліва з вышэйшай адукацыяй, змяняць месца працы і выязджаць за межы рэспублікі, выдача дыплама аб заканчэнні навучальнай установы пасля прад'яўлення даведкі з месца працы. Нягледзячы на прымаемыя меры, у заходніх абласцях БССР не хапала настаўнікаў па некаторых дысцыплінах. Гэта было звязана з тым, што сельскія школы камплектаваліся кадрамі толькі пасля гарадскіх. Да таго ж, выпускнікі педагагічных навучальных устаноў часам не прыязджалі да месца размеркавання, асабліва ў вёску. Адзначым, што пад пастаянным і дастаткова жорсткім кантролем улады знаходзіўся і якасны склад настаўніцтва. Асаблівы недавер быў да тых, хто апынуўся на акупаванай немцамі тэрыторыі.

Даволі складанай праблемай у аднаўленні заходнебеларускай вёскі было навучанне сельскай моладзі ў вячэрніх школах і дарослага насельніцтва ў школах і групах граматы (яно ў асноўным было непісьменным), бо гэтаму перашкаджалі эканамічныя праблемы, беднасць многіх сем'яў, праца ў дамашняй гаспадарцы і калгасе, пэўныя стэрэатыпы ў жыцці грамадства. Польскія традыцыі і рэлігійнасць сельскіх жыхароў накладвалі адбітак на працу школ у заходнебеларускай вёсцы. Пасля вайны на культурнае будаўніцтва заходнебеларускай вёскі адмоўна ўплывала дзейнасць антысавецкага падполля, прадстаўнікі якога варожа адносіліся да ўсіх мерапрыемстваў Савецкай улады.

Заклучэнне. Такім чынам, галоўным накірункам дзяржаўнай палітыкі ў галіне адукацыі пасля вайны было аднаўленне і развіццё агульнаадукацыйнай школы, вырашэнне кадравай праблемы і прыцягненне да навучання дзяцей, моладзі і дарослага насельніцтва. У другой палове 1940-х – сярэдзіне 1950-х гг. развіццё адукацыі ў заходнебеларускай вёсцы стрымлівалася з прычыны недастатковага фінансавання, слабай матэрыяльнай базы школ, недахопу і нізкага кваліфікацыйнага ўзроўню педагагічных кадраў, што вельмі дрэнна ўплывала на паспяховасць вучняў.

Спіс літаратуры

1. О злодеяниях немецко-фашистских захватчиков в Полоцкой области // Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Фонд. 1. – Воп. 2. – Спр. 211.
2. Отчеты школ Брестской области за 1945 г. // Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці. – Фонд. 1. – Воп. 2. – Спр. 212.
3. Отчеты отдела о работе учебных заведений за 1944 – 1945 гг. // Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці. – Фонд. 1. – Воп. 2. – Спр. 211.
4. Дело № 6. Справки и докладные ЦК ЛКСМБ (1944 – 1945 гг.) // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 4. – Воп. 17. – Спр. 25.

5. Отчеты отделов школ (1944 – 1945 гг.) // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 4. – Воп. 17. – Спр. 34.
6. Сведения о состоянии работы школ по Гродненской области за 1946 – 1947 учебный год // Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці. – Фонд 730. – Воп. 1. – Спр. 1.

ШКОЛА И УЧИТЕЛЬСТВО ВИТЕБЩИНЫ В НАЧАЛЕ НЭПА

*Г.Н. Яковлева
Витебск, УО «ВГУ им. П.М. Машерова»*

В 1918 году рядом решений СНК была заложена основа для создания советской школы, которая объявлялась единой, светской, трудовой. Отменялись многие реалии, присущие старой школе: раздельное обучение мальчиков и девочек, система наказаний, домашние задания, экзамены. Даже многие положительные новации советской школы оказались далеки от реализации в условиях гражданской войны. Казалось, что её окончание давало надежду на конец «чрезвычайщины», стабилизацию жизни школы и учительства. Однако переход к НЭПу стал новым испытанием для учивших и учившихся. Цель работы – показать положение школы и учительства Витебской губернии в 1921-1923 гг.

Материал и методы. В процессе исследования использовались общенаучные и специально-исторические методы. Работа написана на основе документов ГАВО.

Результаты и их обсуждение. С введением НЭПа резко уменьшилось финансирование НКП. Государство начало перекладывать поддержку школ на местный бюджет. 15 сентября 1921 года СНК РСФСР принял декрет «О мерах к улучшению снабжения школ и других просветительных учреждений», направленный на использование местных ресурсов. Для снабжения школьных помещений на селе волостные съезды устанавливали натуральное самообложение сельского населения. В городах и местечках создавались школьно-хозяйственные советы, которые должны были организовывать добровольные сборы на нужды школы, вводить самообложение родителей.

Декрет, вводивший принцип «так называемого добровольного самообложения», вызвал отрицательную реакцию руководства губернии, «как подвергающий опасности принцип бесплатности школы» [1, л. 39об.]. Местные власти самокритично признавались, что их несогласия с новым курсом в деле финансирования школы отрицательно повлияли на ситуацию с введением самообложения. Реализация декрета проходила с огромными трудностями. Многие волости в уездах губернии отказывались вводить самообложение либо сдавали хлеб в минимальной степени. Вызывал непонимание сам принцип самообложения. Члены школьно-хозяйственных советов, избираемые из родителей городских и местечковых школ, отмечали, что не очень приятно родителям обкладывать себя, своих соседей и родственников. В деревнях многие воспринимали самообложение как добровольное пожертвование. Не хотели участвовать в самообложении крестьяне, у которых не было детей школьного возраста. Часто самообложение проходило под нажимом властей. Нередко попытки провести его в форме принудительной развёрстки необходимых средств по деревням приводили к конфликтам с местным населением. Так, съезд советов Обчугской волости Сенненского уезда в конце 1921 года дважды отказывался вводить самообложение на содержание местных школ. Только на третий раз особая волостная пятерка разверстала необходимое